

זכאות לקצבת אזרח ותיק על אף שהות מהותית בחו"ל

הכותבים: רו"ח אורנה צח - גלרט, יועצת בתחום ביטוח לאומי

מר חיים חיסמן, רו"ח (משפטן) ישי חיבה - ארצי, חיבה, אלמקייס, כהן פתרונות מיסוי בע"מ
בית הדין האזורי (ב"ל 19-07-74893) קיבל ביום 1 במאי 2021 את תביעתו של יצחק צ'פניק (להלן: "המבוטח")
וקבע כי בהגיעו לגיל פרישה היה תושב ישראל, על אף שהותו הממושכת בחו"ל, ולכן הוא זכאי לקצבת אזרח
ותיק.

עיקרי החוק וההוראות

זכאות לאזרח ותיק מותנית בהגיע המבוטח לגיל המזכה בהיותו תושב ישראל, למעט חריגים.
על פי ההנחיות, במוסד לביטוח לאומי (להלן: "המל"ל") קיים הליך אוטומטי של שלילת תושבות עם אפשרות
לערעור של מי ששוהה בחו"ל מעל חמש שנים. פקיד הביטוח והגביה רשאי לבחון תושבות באופן יזום גם לפני
חלוף חמש שנים, כולל במקרה של תביעה לקצבת אזרח ותיק.

תמצית עובדתית

- המבוטח יליד ישראל, ועבד בישראל עד אוגוסט 2016 בעסק שהקים.
- בשנות השבעים התחתן בישראל ונולדו לו ארבעה ילדים, שכולם תושבי ישראל.
- בשנות התשעים התגרש, התחתן שנית עם עולה חדשה מספרד, ולזוג נולדו שני ילדים.
- משפחתו (למעט אשתו השנייה וילדיהם המשותפים) וחבריו גרים בישראל, מתנהל לו תיק במס הכנסה, הגיש
דוחות ושילם מיסים עד שנת 2019, בעל רישיון נהיגה בתוקף בישראל, חשבון בנק וכרטיס אשראי בישראל,
ובעלותו דירה שהושכרה בשנים האחרונות בהן שהה בחו"ל. בית אחר שהיה בבעלותו, נמכר.
- החל משנת 2018, החל לקבל תשלומי פנסיה מחברות ביטוח בישראל (בגין העסק שהיה לו), מהן נוכו מס
במקור ודמי ביטוח לאומי.
- למבוטח אין עבודה או הכנסות בספרד, אין לו אזרחות זרה והוא שוהה בספרד באישור שהייה זמני.
- בתחילת 2018, הגיש תביעה לקצבת אזרח ותיק, שאושרה בסמוך. אולם, בסוף 2019 נתבקש על ידי המל"ל
למלא שאלון תושבות, ומשלא השיב, הודיע לו המל"ל על שלילת זכאותו לקצבת אזרח ותיק עקב היותו במעמד
של "אינו תושב" ביום הגיעו לגיל הזכאות. בנוסף, נשללה זכאותו לתוספת תלויים (אשתו ושני ילדיהם), המל"ל
אף טען להצהרה כוזבת של המבוטח בהתייחסו לשהייה בחו"ל.
- כתוצאה מכל האמור נוצר למבוטח חוב למל"ל של כ- 50 אלפי ₪.
- העיקר המוחלט של הנמקות המל"ל לקביעה היו נתוני השהיה המועטים של המבוטח ושל אשתו השנייה וילדיו
בישראל, בשנים 2016 ואילך. עוד טען המל"ל שמטרת מעברו לספרד היה בשל רצונה של אשתו השנייה
לעבוד שם.

דין והחלטה

- כיוון שהמבוטח היה תושב ואזרח ישראל כל ימי חייו עד להחלטת המל"ל, הרי שנטל ההוכחה לכך שמעמדו
של המבוטח השתנה הוא על המל"ל.
- בית הדין נשען על הלכות בית הדין הארצי ובהן הלכת נדאא חלאילה שם נקבע כי: "שלילת תושבותו של אדם,
קל וחומר של אזרח, כרוכה בפגיעה בזכויותיו כלפי המדינה. אינטרס ההגנה על הזכויות הכרוכות בתושבות
הוא גבוה שכן שלילת התושבות מביאה לפגיעה בזכויותיו החוקתיות ולזכויות סוציאליות הראויות אף הן להגנה
מיוחדת"....

- אמנם על פי בדיקת ביקורת הגבולות מיום הגיעו לגיל הפרישה המבטוח שהה רוב הזמן בחו"ל (כ- 90% מהשנה). אלא שיש לבחון את מירב הזיקות ולא רק ימי שהיה.
- אין להתעלם מהעובדה שרוב ימיו חי וגדל בישראל, עובדה המלמדת על הזיקה האמיצה והקשרים החברתיים והסביבתיים שלו לישראל. נוסף על כך, למבטוח ארבעה ילדים בישראל, והוא בעל נכסים פיזיים, דירה, כספים וחשבונות בנק בישראל.
- באיזון בין מכלול הנסיבות הקושרות את המבטוח לישראל עד אוגוסט 2016, ביחד עם העובדה שלדעת בית הדין חלק ניכר מאותן נסיבות המשיכו להתקיים עד פברואר 2019 והעובדה שהמבטוח לא שהה תקופה ארוכה של יותר משנה מבלי לשהות כ- 10% מהשנה בישראל, לא היה מקום למל"ל לבחון את מעמדו של המבטוח כבר בפברואר 2019.
- על המל"ל היה להמתין עם בחינת התושבות לאחר פרק זמן ארוך יותר.
- בית הדין מוצא תימוכין לקביעה האחרונה בנוהל פנימי של המל"ל משנת 2012, לפיו רק ככל שלאחר מועד הזכאות לגמלה נמצא כי המבטוח שוהה בחו"ל יותר משנה, יבצע המל"ל בדיקת תושבות.
- ולסיכום: "איננו סבורים... שהיה מקום לבחון את תושבות התובע במועד בו היא נבחנה. זאת, במיוחד כאשר התושבות נבחנה ונשללה רטרואקטיבית תוך יצירת חובות לתובע."
- סוף דבר – התביעה התקבלה.

בשולי הדברים

- נציין כי בטופס בל/480 של המוסד לביטוח לאומי – טופס "תביעה לגמלת אזרח ותיק" מתבקש התובע לציין תקופות היעדרות מן הארץ (החל מגיל 18 ואילך) – רק ככל שתקופות אלו ארוכות מחמש שנים!
- כמו כן, ממש לא למותר לציין כי אך בדצמבר 2020 תיקן המל"ל את אתרו בדף הרלוונטי לתושבות בגיל השלישי, וכך מופיע שם כיום: "מבחן תושבות לבני הגיל השלישי".
- בני הגיל השלישי ששוהים בחו"ל יותר מאשר בישראל, יוכלו במקרים מסוימים להמשיך להיות מוכרים כתושבי ישראל, גם לאחר 5 שנים. הביטוח הלאומי מכיר בכך שבני הגיל השלישי פנויים יותר לנסיעות תקופות לחו"ל, ולכן מתחשבים בוותק התושבות שצבר בן הגיל השלישי לאורך השנים בישראל, ומגמישים את מבחן התושבות. לדוגמה, אזרח ישראלי שחי בישראל שנים רבות, ובסמוך להגיעו לגיל הפרישה או לאחר הגיעו לגיל הפרישה הוא מרבה לצאת מהארץ כדי לבקר את ילדיו או כדי לטייל. על פי רוב הביטוח הלאומי ימשיך להכיר בו כתושב ישראל, והוא ימשיך להיות זכאי לשירותי בריאות לפי חוק ביטוח בריאות ממלכתי, גם אם בממוצע הוא שוהה בחוץ לארץ יותר מאשר בישראל, ובתנאי שהוא לא העביר את מרכז חייו לחוץ לארץ."
- כך או אחרת, אין ספק כי המל"ל בוחן ויבחן את תושבותו של מבטוח כשיגיש בקשה לקצבת אזרח ותיק, וסוגיות אלו מגיעות תדיר לערכאות.
- אי לכך אנו ממליצים, לכל תושבי ישראל כי בהתקרב המועד הקובע לזכאות לגמלת אזרח ותיק, ישקלו היטב את תקופות שהייתם מחוץ לישראל.